

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ДАВЛАТ СТАТИСТИКА ҚЎМИТАСИ
ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ

СТАТИСТИКА

СОҲАСИДАГИ ИСЛОҲОТЛАР: МУАММОЛАР ВА ЕЧИМЛАР

МАВЗУСИДАГИ
РЕСПУБЛИКА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
АНЖУМАН

2020 ЙИЛ 20 ОКТЯБРЬ

ТОШКЕНТ

**«Статистика соҳасидаги ислохотлар: муаммолар ва ечимлар».
Республика илмий-амалий конференция илмий мақола ва тезислари
тўплами (2020 йил 20 октябрь). – Т.: «ТДИУ», 2020. – 367 б.**

Илмий-амалий конференция тезислар тўпламига магистрантлар, илмий тадқиқот ишларини олиб бораётган изланувчи ва тадқиқотчилар, мазкур соҳа мутахассислари ҳамда профессор-ўқитувчиларнинг илмий ишлари киритилган.

Ушбу илмий-амалий конференциянинг асосий мақсади Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 3 августдаги ПҚ-4796 сонли “Ўзбекистон Республикасининг миллий статистика тизимини янада такомиллаштириш ва ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори ва ушбу қарор билан тасдиқланган 2020-2025 йилларда Ўзбекистон Республикаси статистикасини ривожлантиришнинг МИЛЛИЙ СТРАТЕГИЯСИнинг асосий қоида ва вазифаларини кенг жамоатчиликка тушунтириш ҳисобланади.

Шунингдек, замонавий талаблар ва халқаро стандартларга тўлиқ жавоб берадиган тараққий этган ва илғор статистика тизимига интеграциялашиш, муқобил ахборот манбалари ва маъмурий маълумотлар ҳисобига респондентларга бўлган ҳисобот юқини сезиларли даражада пасайтириш ва натижада статистика маълумотларининг сифатини янада оширишга қаратилган тавсия ва таклифлар ишлаб чиқиш ҳисобланади.

Ўзбекистонда статистика соҳасини ривожлантириш истиқболлари, унда МҲТ ва бошқа халқаро андозаларга мос келувчи миллий статистика ишланмалари ва кузатувлари каби долзарб масалалар ёритилган бўлиб, у профессор-ўқитувчи, илмий изланувчи, тадқиқотчи ҳамда магистрантларнинг илмий изланишларида фойдали бўлади.

Конференция Ўзбекистон Республикаси Давлат Илмий-техник дастурларининг Тошкент давлат иқтисодиёт университетида 2018-2020 йилларга бажарилаётган ОТ-Ф1-154 “Миллий иқтисодиёт таркибий ўзгаришининг ялпи ички маҳсулот ўсишига таъсирини баҳолаш методологиясини такомиллаштириш” мавзусидаги амалий лойиҳа доирасида ўтказилди.

М а с ъ у л м у х а р р и р :

А.Х. Аюбжонов, и.ф.н., доц.;

Т а х р и р х а й њ а т и :

М.П. Эшов, и.ф.д., доц;
А.У. Бурханов, и.ф.д., проф.;
Т.Ш. Шодиев, и.ф.д., проф.;
Д.М. Расулев, и.ф.д., проф.
Х.Н. Набиев, и.ф.д., проф.;
З. Акбарова, и.ф.н., доц.;
А.А. Набиходжаев, и.ф.н., доц.;
М.А. Умарова, и.ф.н., катта ўқитувчи;
М.Ш. Ахмедова, катта ўқитувчи;
Б.Ш. Акбарова, катта ўқитувчи.

Т а қ р и з ч и л а р :

Тошматов З.Х., и.ф.д., проф.,
Хўжакулов Х.Д., и.ф.н., проф.

Мазкур тўпلامга киритилган маъруза тезисларининг мазмуни, ундаги статистик маълумотлар ва меъёрий ҳужжатлар санасининг тўғрилиги ҳамда танқидий фикр-мулоҳазаларга муаллифларнинг ўзлари масъулдирлар.

© Тошкент давлат иқтисодиёт
университети, 2020

МУНДАРИЖА

КИРИШ СЎЗИ	9
ТАБРИК СЎЗИ	11
Бегалов Б.А., Мамадалиев О.Т. СТАТИСТИКАНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ МИЛЛИЙ СТРАТЕГИЯСИ – СТАТИСТИКА СОҲАСИДАГИ ИСЛОҲОТЛАРНИНГ ЯНГИ БОСҚИЧИ.....	13
Файзуллаев Я. Ш., Тангрибердиева М.А. ЭКОНОМИКА УЗБЕКИСТАНА В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ КОРОНАВИРУСА И ПЕРСПЕКТИВЫ ЕЕ РАЗВИТИЯ.....	23
Ғойибназаров Б. К. СТАТИСТИКА СОҲАСИДА КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ, СТАТИСТИК ТАДҚИҚОТЛАРНИ АМАЛГА ОШИРИШ ДАВР ТАЛАБИ.....	31
Бердикулов Қ. Ғ. АҲОЛИНИ РЎЙХАТГА ОЛИШНИНГ ТАРИХИ, ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ТАЖРИБАСИ ВА ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА АҲОЛИНИ РЎЙХАТГА ОЛИШНИНГ МОҲИЯТИ.....	38
Шодиев Т ПАНДЕМИЯНИНГ ЎЗБЕКИСТОН ИҚТИСОДИЁТИГА ТАЪСИРИНИ СТАТИСТИК БАҲОЛАШ.....	43
Мамаджанов А. А. ЎЗБЕКИСТОНДА ТУРИЗМ СОҲАСИ РИВОЖЛАНИШИНИ ХАРАКТЕРЛОВЧИ КЎРСАТКИЧЛАР ТИЗИМИ.....	49
Саодатов Ф. Ж. ЎЗБЕКИСТОНДА ЯШИРИН ИҚТИСОДИЁТНИ СТАТИСТИК БАҲОЛАШ.....	54
Тагаев Б. Э. ЎЗБЕКИСТОН МЕҲНАТ БОЗОРИНИНГ АСОСИЙ КЎРСАТКИЧЛАРИНИ ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАРГА УЙҒУНЛАШТИРИШ.....	58
Mirzanov B. J. MILLIY STATISTIKANI XALQARO STATISTIKAGA INTEGRATSIYALASH MUAMMOLARI.....	63
Тошматов З. Х, Хужакулов Х. Д. ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛИЙ СТАТИСТИКА ТИЗИМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АЙРИМ ЙЎНАЛИШЛАРИ.....	67

Файзуллаев Ж.С. ТРАНСПОРТ ТИЗИМИ БОШҚАРИШ САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШНИНГ ИҚТИСОДИЙ-МАТЕМАТИК МОДЕЛИ.....	188
Уктамов Х.Ф. ПАНДЕМИЯ ШАРОТИДА САНОАТ КОРХОНАЛАРИНИНГ ИҚТИСОДИЙ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ ЙЎЛЛАРИ.....	193
Муродов Ж.Ч. ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИ ФАОЛИЯТИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА КЛАСТЕР МУНОСАБАТЛАРИНИ СТАТИСТИК ЎРГАНИШ.....	197
Ҳахуаева I.К. KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA SANOAT KORXONALARIDA “TEJAMKOR ISHLAB CHIQRISH” KONTSEPSIYASINI JORIY ETISHNING O’RNI.....	203
Axmedova M. Sh. IQTISODIYOTNI ERKINLASHTIRISH SHAROITIDA FERMER XO’JALIKLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH.....	206
Uktamov X. F. QISHLOQ XO’JALIGIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARINI QO’LLASH IMKONIYATLARI.....	212
Зуфарова Н.Г. ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА БРЕНД КАПИТАЛИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ВА РИВОЖЛАНИШНИНГ НАЗАРИЙ ЖИҲАТЛАРИ.....	216
Умаров Ф.У. ҚУРИЛИШ СОҲАСИДА ИНВЕСТИЦИЯ ЖОЗИБАСИНИ ОШИРИШНИНГ СТАТИСТИК ТАҲЛИЛИ.....	220
Ашурметова Н.А. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИДА РАҚОБАТ МУҲИТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ОБЪЕКТИВ ЗАРУРИЯТИ ВА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ.....	224
Uktamov H. F. WAYS TO ENSURE ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES...	228
Mirolimov M.M. SANOAT SIYOSATI VA IQTISODIYOT TARMOQLARIDA MEHNAT BOZORINING SHAKLLANISHI VA UNI TARTIBGA SOLISHNING ANAMIYATI.....	231
Шарипов Қ. Б. КИЧИК БИЗНЕС СУБЪЕКТЛАРИНИНГ ИҚТИСОДИЁТ ТАРМОҚЛАРИ БЎЙИЧА ИХТИСОСЛАШУВИ ЖАРАЁНЛАРИ САМАРАДОРЛИГИНИ ИФОДАЛОВЧИ КЎРСАТКИЧЛАРНИ ҲИСОБЛАШ УСУЛЛАРИ.....	236

Yaxyaeva Inobat Karimovna
TDIU, katta o`qituvchi

KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA SANOAT KORXONALARIDA “TEJAMKOR ISHLAB CHIQRISH” KONTSEPSIYASINI JORIY ETISHNING O`RNI

***Annotatsiya:** maqolada kichik sanoat korxonalarida "oriq ishlab chiqarish" tushunchasini joriy etishning o'rni muhokama qilinadi. Muallif "oriq ishlab chiqarish" tushunchasiga nazariy yondashuvlarni tasniflagan.*

***Tayanch so'zlar:** kichik biznes, oriq ishlab chiqarish, nazariya, tadbirkorlik, xarajatlar, mehnatunumdorligi.*

***Аннотация:** в статье обсуждена роль внедрения концепции «бережливого производства» в малых промышленных предприятиях. Автором классифицированы теоретические подходы к концепции «бережливого производства».*

***Ключевые слова:** малый бизнес, бережливое производство, теория, предпринимательство, издержки, производительность труда.*

***Abstract.** the article discusses the role of introducing the concept of "lean manufacturing" in small industrial enterprises. The author has classified theoretical approaches to the concept of "lean manufacturing".*

***Keywords:** small business, lean manufacturing, theory, entrepreneurship, costs, labor productivity.*

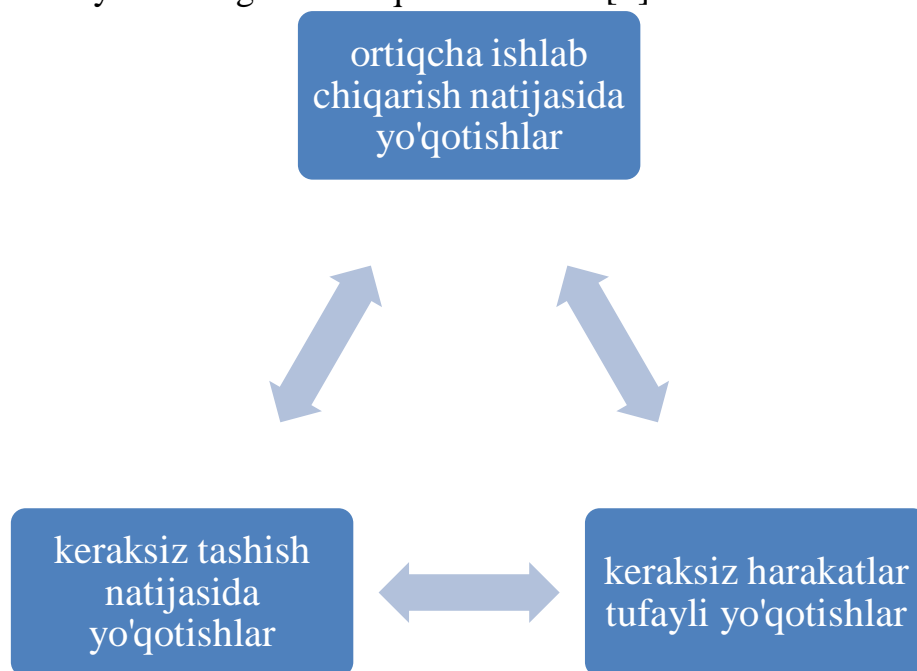
Bugungi kunda jahon mamlakatlarining iqtisodiy rivojlanishida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning o`rni tobora oshib, bozor tuzilmasining optimallasuvi va aholini ish bilan bandligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega bo'lmoqda. Ma'lumotlarga qaraganda, postindustrial va industrial mamlakatlarda yalpi ichki mahsulotning 3/4 qismi va mehnatga layoqatli aholining kamida 80 foizi iqtisodiyotning ushbu sektori ulushiga to'g'ri kelmoqda.

Mamlakatimizda ham kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishi ustuvor yo'nalishlardan biri bo'lib, u aholi bandligini yanada oshirish, yalpi ichki mahsulot hajmining o'sishiga erishish, zamonaviy biznes va raqobat muhitini yaratish, iqtisodiyotning istiqbolli rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Ekologik vaziyatning yomonlashuvi munosabati bilan turli mamlakatlar hukumatlari sanoat kompaniyalaridan atrof-muhitga salbiy ta'sirga nisbatan mas'uliyatli munosabatni talab qilaboshladilar. Yalang'och ishlab chiqarish iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlash uchun sarflanadigan resurslarni kamaytirishga imkon beradi, bu nafaqat mahsulot tannarxiga ijobiy ta'sir qiladi, balki uzoq muddatli istiqbolda ko'plab muammolarning oldini oladi. Buning uchun ishlabchiqarish

quvvatini oshirish o'rniga, xom ashyo sarfini ko'paytirish bilan birga resurslardan yanada oqilona foydalanishga e'tibor qaratish lozim [1].

1-rasm. XX asrning 50-yillarida Toyota ishlab chiqarish tizimini yaratuvchisi asosiy turdagi yo'qotishlari

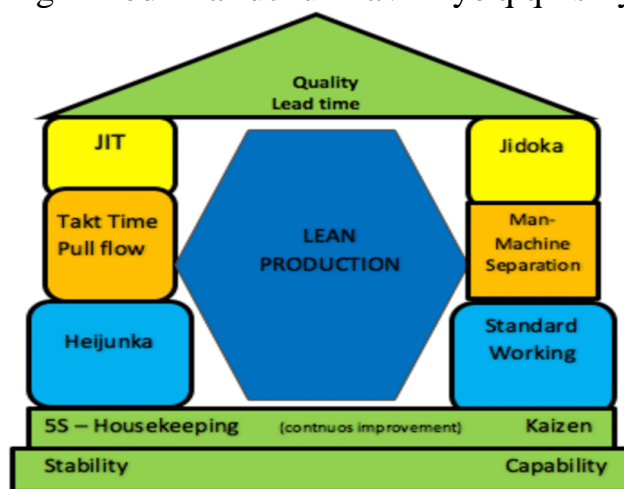
Lean Production – bu chiqindilarning barcha turlarini yo'q qilishga qaratilgan doimiy harakatlarga asoslangan ishlab chiqarish korxonalarini boshqarish kontseptsiyasi (ozg'in "ozg'in", "tejamkor", "oriq" degan ma'noni anglatadi). Kontseptsiya Toyota kompaniyasi printsipalaridan kelib chiqadi va eng qisqa vaqt ichida minimal xarajatlar bilan mahsulot ishlab chiqarishni tashkil etishga va shu bilan birga mijoz talab qiladigan sifat darajasiga erishishga imkon beradi. XX asrning 50-yillarida Toyota ishlab chiqarish tizimini yaratuvchisi 7 turdagi yo'qotishlarni aniqladi. (1-rasm).

Sakkizinchi o'zining "Toyota Way Development" kitobida Jeffri Liker tomonidan tuzilgan bo'lib, uni "xodimlarning amalga oshirilmagan ijodiy salohiyati" deb ta'riflagan [2,3,4]. Chalkashlikni kamaytirish uchun avvalo diqqatni jamlashingiz kerak bo'lgan jihatlarni ta'kidlash kifoya:

- ❖ Murakkablik – murakkab texnologik echimlar sonini yo'qqilish yoki kamaytirish, chunki ular qoida tariqasida qimmatroq vaularni boshqarish qiyinroq;
- ❖ Mehnat - ishchilarning "keraksiz" harakatlarini kamaytirish;
- ❖ Haddan tashqari ishlab chiqarish – omborlarni yuklash o'rniga, iste'molchiga zudlik bilan etkazib berish uchun kerakli hajmdagi mahsulotlarni ishlab chiqarish;
- ❖ Bo'sh joy - uskunalar, konveyerlar, ishstantsiyalarini qulayroq joylashtirish va saqlash joylarini qisqartirish hisobiga ish joyidan oqilona foydalanish;
- ❖ Energiya – energiyadan oqilona foydalanish, energy ya tejamkor ishlab chiqarish;

- ❖ Kamchiliklar – yanada mukammal texnologik tsikl tufayli nuqsonlarni maksimal darajada kamaytirish;
- ❖ Xomashyo – xomashyodan yuz foiz foydalanishga intilish va sanoat chiqindilarini minimallashtirish; barcha materiallar yakuniy mahsulotga aylantirilishi kerak.
- ❖ Bo'shvaqt – uskunalarning ishlamay qolishiga yo'l qo'ymaslik, ishlab chiqarish yaxshi muvofiqlashtirilgan yagona oqimda ketishi kerak;
- ❖ Vaqt – uskunaning kechikishi, uzoq vaqt sozlanishi yoki majburiy ishlamay qolishini yo'qqilish.
- ❖ Transport – yakuniy qiymatga ta'sir qilmaydigan materiallar, odamlar yoki ma'lumotlarni ko'chirish uchun keraksiz qadamlarni yo'qqilish;
- ❖ Mehnat xavfsizligi – xodimlar uchun xavfni yo'q qilish yoki kamaytirish.

2-rasm. “Lean production” kontsepsiyasi tarkibi

Energiya samaradorligini ish joyidan unumli foydalanish, qayta shlangan mahsulotlarni bir bo'limdan boshqasiga tashish ehtiyojini kamaytirish va bartaraf etilishi kerak bo'lgan nuqsonlar sonini kamaytirish orqali yaxshilash mumkin. Iste'mol qilinadigan xomashyo hajmini kamaytirishga materiallarni sinchkovlik bilan nazorat qilish, nuqsonlar sonini va sanoat chiqindilari hajmini kamaytirish orqali erishish mumkin. Agar materiallar o'z vaqtida ishlatilsa va omborda saqlanmasa, bu buzilish xavfini va unga bog'liq iqtisodiy yo'qotishlarni kamaytiradi. Bu shuningdek, mos ravishda ombor zaxiralarini va egallab turgan maydonlarni kamaytirishga imkon beradi. Lean Philosophy: "chiqindilar yo'qolgan resurs" tamoyiliga asoslanib, chiqindilarni yo'q qilish kompaniyalarga katta xarajatlarga olib keladigan sanoat chiqindilari hajmini kamaytirishni taklif qiladi.

Ushbu siyosatni amalga oshirish barcha ishlab chiqarish jarayonlarida xarajatlarni doimiy baholash, xodimlarni resurslarni tejashga jalb qilish, materiallarni qayta ishlash va qayta ishlatish bo'yicha chora-tadbirlarni ishlab chiqish orqali amalga oshiriladi. Asosiysi – bu tizimli yondashuv va doimiy takomillashtirish. Yalang'och ishlab chiqarish, shuningdek, ishlab chiqarishdan tashqari yaxshilanishlarga ta'sir qiladi, ya'ni quyidagilarga imkon beradi:

- ❖ ta'minot ishonchligini oshirish;

- ❖ ishlab chiqarishning texnologik muddatini qisqartirish;
- ❖ mahsulotlarning umumiy sifatini yaxshilash.

Hozirgi kunda ushbu kontseptsiya Ford, Boeing, Airbus, GE, Scania, Alcoa, Xerox kabi jahon sanoat rahbarlari va yuzlab mahalliy korxonalar. Xulosa qilib aytish mumkinki, mashinasozlik kabi ko'plab sohalar tabiatan unchalik ekologik emas va ozg'in texnologiyalar energiya samaradorligi va xom ashyolardan oqilona foydalanish tufayli atrof-muhitni muhofaza qilishchoralarini kompaniyaning o'zi uchun moliyaviy jihatdan foydali qiladi. Atrof-muhitga etkazilgan zararni kamaytirishning ijobiy samarasi, shuningdek ko'plab resurslarni iste'mol qiladigan yoki zararli moddalar chiqindilari yuqori bo'lgan ishlab chiqaruvchilardan olinadigan qo'shimcha to'lovlardan qochadi. Yalang'och ishlab chiqarish nafaqat jahon iqtisodiyotida hukmronlik tendentsiyasiga aylandi, balki u resurslarni sarflanishini sezilarli darajada kamaytirishi, sanoat kompaniyalarini ekologik jihatdan toza qilishi mumkin, qo'shimcha ravishda ushbu strategiya moliyaviy jihatdan jozibador bo'lib qoldi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Горин И. А. «Внедрение системы бережливого производства на российских промышленных предприятиях»;

2. Сигео С. «Изучение производственной системы Тойоты с точки зрения организации производства»; М, 2010;

3. Глушитель шума автотранспортных средств. Чернобровкина А., Виноградов В. Ю., Сайфуллин А. А., Джанибеков О.Т в сборнике: Поиск эффективных решений в процессе создания и реализации научных разработок в российской авиационной и ракетно-космической промышленности. Международная научно-практическая конференция. Казань, 2014г. С.68–69.

4. Виноградов, В. Ю. Роль бережливого производства в современном мире / В. Ю. Виноградов, А. А. Сайфуллин, Н. В. Виноградова, Р. З. Ибадуллин. — Текст : непосредственный// Молодой ученый. — 2015. — № 20 (100). — С. 30-31. — URL: <https://moluch.ru/archive/100/22658>.

*Axmedova M. Sh.
TDIU, katta o'qituvchim,*

IQTISODIYOTNI ERKINLASHTIRISH SHAROITIDA FERMER XO`JALIKLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH

***Annotatsiya:** ushbu maqolada mamlakatimizda qish-bahor mavsumi uchun meva-sabzavot mahsulotlarini zaxiraga g'amlash, shuningdek, oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar ehtiyojini ta'minlash bo'yicha davlat buyurtmasi tizimi joriy qilinganligi yoritilgan. Mamlakatimizda ichki bozorda meva-sabzavot mahsulotlari narxining oshib ketishiga yo'l qo'ymaslik maqsadida ijtimoiy ahamiyatga ega oziq-ovqat tovarlarining asosiy turlariga narx-navoni monitoring va*